

Белянович Олена Анатоліївна,

докторка юридичних наук, професорка,

професорка кафедри цивільного права і процесу

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2590-2807>

ПРО ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЬ ОСОБИ ЩОДО БОРЖНИКА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІДНОСИН КОНТРОЛЮ

Стаття присвячена дослідженню сутності контролю, що є ключовим для легальних визначень «заінтересована особа», «правочини, щодо яких є заінтересованість» у законодавстві про банкрутство. З'ясовано, що сучасний стан правового регулювання відносин банкрутства характеризується посиленням обмежень, що застосовуються до заінтересованих осіб стосовно їх участі у процедурах банкрутства. Аргументовано, що поняття контролю для цілей законодавства про банкрутство за відсутності його визначення в Кодексі України з процедур банкрутства повинно тлумачитися відповідно до актів господарського законодавства. Із відкриттям провадження у справі про банкрутство та введенням арбітражного управління правовий режим діяльності боржника змінюється, зокрема юридично «блокуються» можливості здійснення контролю з боку заінтересованих осіб. Доведено, що одним з правових результатів провадження у справі про банкрутство, яка перебуває на стадії ліквідаційної процедури є припинення юридичних зв'язків із пов'язаними / заінтересованими особами, які існували у вигляді відносин корпоративного управління і контролю. Обґрунтовано, що кредитор у справі про банкрутство, який сам є банкрутом, перебуваючи на стадії ліквідації, не має економічних можливостей впливати на процедури банкрутства (через голосування, укладення правочинів із заінтересованістю тощо) для реалізації заходів встановлення кредиторського контролю, тобто не може вважатися заінтересованою особою. В такій ситуації корпоративне управління і контроль поступаються місцем арбітражному управлінню, причому ліквідатор залишається юридично «дистанційований» від боржника та відповідних заінтересованих осіб і не може з ними ототожнюватися.

Ключові слова: банкрутство, боржник, кредитор, заінтересованість, контроль, арбітражне управління, корпоративне управління.

Постановка проблеми. Легальне визначення заінтересованої особи щодо боржника міститься в частині 1 ст. 1 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ). Норми-дефініції в КУзПБ, як і в іншому законодавчому акті, є імперативними, забезпечують єдність термінології усього законодавчого акта і, як спеціалізовані норми, вони самостійною нормативною основою для виникнення правовідносин не є, але утворюють цілісний правовий регулятор лише у сукупності з регулятивними та охоронними нормами. У КУзПБ поняття «заінтересована особа», «правочини, щодо яких є заінтересованість», вживаються і застосовуються з урахуванням цілей законодавства про банкрутство (неплатоспроможність) – відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Поняття «заінтересована особа», «правочини, щодо яких є заінтересованість», які побудовані на поняттях «інтерес» та «контроль», мають цільове навантаження, зумовлене метою правового регулювання провадження справ про банкрутство, але в самому Кодексі ці поняття не розкриваються. Так, відповідно до частини 1 ст. 1 КУзПБ, *здійснення контролю* (над боржником, з боку боржника тощо) є ключовою ознакою заінтересованої особи, якою може бути юридична або фізична особа, але визначення контролю КУзПБ не містить.

Це викликає певні проблеми правозастосовного характеру, наприклад, чи може вважатися заінтересованою особою стосовно боржника, який перебуває в процедурі банкрутства, юридична особа, яка має спільного бенефіціарного власника з боржником, проте яку визнано банкрутом і справа про банкрутство якої перебуває на стадії ліквідаційної процедури (тобто ситуація, коли кредитором банкрута є банкрут), повноваження органів управління та керівника якої припинено (ч. 1 ст. 59 КУзПБ) та їх виконання покладено на незалежну особу в силу закону (ч. 1 ст. 61 КУзПБ) – арбітражного керуючого (ліквідатора).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблематики заінтересованості осіб у праві банкрутств зверталися в своїх працях Б. М. Поляков, П. Д. Пригуза, Л. І. Грабован, С. В. Жуков, І. А. Бутирська та інші дослідники, відносини арбітражного управління були предметом дисертаційної роботи Ю. В. Кабенюк («Правове регулювання арбітражного управління в процедурі банкрутства в Україні», 2018). На нашу думку, значний науковий інтерес та прикладне значення для правозастосування має з'ясування змісту категорії «контроль» крізь призму відносин корпоративного управління, які після відкриття провадження у справі про банкрутство суб'єкта підприємницької діяльності трансформуються у відносини арбітражного управління боржником. З огляду на це **завданням статті** є розкриття змісту контролю як ключової ознаки заінтересованості осіб у справі про банкрутство, що передбачає застосування економіко-правового підходу, а також історичного та формально-логічного методів дослідження.

Результати дослідження. Заінтересованість особи відповідно до законодавства про банкрутство визначається як стан юридичних зв'язків будь-якої особи, яка має з боржником, арбітражним керуючим чи кредитором спільні майнові та особисті немайнові права, або економічно та/або організаційно залежать одна від іншої, або які пов'язані з боржником трудовими відносинами чи родинними стосунками [1, с. 83]. Водночас у широкому сенсі усіх учасників провадження у справі про банкрутство можна визначити як заінтересованих у результатах процесу фізичних і юридичних осіб, які вступають самостійно або залучаються господарським судом у справу про банкрутство для всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи та наділяються відповідними процесуальними правами та обов'язками [2, с. 15].

Вперше в законодавстві про банкрутство поняття «заінтересовані особи» з'являється в Законі «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції Закону № 784-XIV від 30.06.1999 (набув чинності з 01.01.2000): заінтересовані особи стосовно боржника – юридична особа, створена за участю боржника, керівник боржника, особи, що входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі і звільнені з роботи за рік до порушення провадження у справі про банкрутство, а також особи, які знаходяться у родинних стосунках із зазначеними особами та підприємцем (фізичною особою) – боржником, а саме: подружжя та їх діти, батьки, брати, сестри, онуки. Для цілей цього Закону заінтересованими особами стосовно керуючого санацією чи кредиторів визнаються особи в такому ж переліку, як і заінтересовані особи стосовно боржника (ст. 1 Закону). Одночасно в цьому Законі з'являється термін «угоди, щодо яких є заінтересованість» (угоди, сторонами яких є заінтересовані особи зі сторони боржника, керуючого санацією чи кредиторів). Законом встановлює обмеження щодо участі арбітражних керуючих, які вважаються заінтересованими особами, у провадженні справи про банкрутство: якщо інше не передбачено цим Законом, розпорядником майна може бути призначено фізичну особу – суб'єкта підприємницької діяльності, яка, зокрема, не є *заінтересованою особою* стосовно боржника та кредиторів відповідно до статті 1 цього Закону (ч. 3 ст. 13 Закону); керуючий санацією виступає організатором торгів або залучає для цих цілей спеціалізовану організацію. Спеціалізована організація не може бути *заінтересованою особою* стосовно кредитора чи боржника (ч. 6 ст. 19 Закону).

У цьому Законі було також закріплено обмеження щодо укладення угод боржника, щодо яких є заінтересованість, у провадженні справи про банкрутство: до компетенції комітету кредиторів належить прийняття рішення про, зокрема, звернення до арбітражного суду з клопотанням про надання згоди на укладення арбітражним керуючим значних угод боржника чи угод боржника, щодо яких є заінтересованість (ч. 8 ст. 16 Закону); угоди, щодо яких є заінтересованість, укладаються керуючим санацією тільки за згодою комітету кредиторів, якщо інше не передбачено цим Законом або планом санації (ч. 9 ст. 17 Закону). До того ж ч. 11 ст. 17 Закону було передбачено, що угоди боржника, у тому числі укладені до прийняття арбітражним судом рішення про санацію, можуть бути визнані арбітражним судом недійсними за заявою керуючого санацією відповідно до цивільного законодавства у разі, якщо угода укладена боржником із заінтересованими особами та в результаті якої кредиторам завдані або можуть бути завдані збитки.

Зазначений Закон від 30.06.1999 було доповнено статтею 3¹ згідно із Законом № 3088-III від 07.03.2002 «Про внесення змін до Закону України “Про від-

новлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»», ч. 3 якої було передбачено, що арбітражними керуючими не можуть бути призначені особи, які згідно з цим Законом вважаються заінтересованими.

Пізніше, в редакції Закону № 4212-VI від 22.12.2011 «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»» перелік осіб, які вважаються заінтересованими, *було розширено*: юридична особа, створена за участю боржника, юридична особа, що здійснює контроль над боржником, юридична особа, контроль над якою здійснює боржник, юридична особа, з якою боржник перебуває під контролем третьої особи, власники (учасники, акціонери) боржника, керівник боржника, особи, що входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі звільнені з роботи за три роки до порушення провадження у справі про банкрутство, а також особи, які перебувають у родинних стосунках із зазначеними особами та підприємцем (фізичною особою) – боржником, а саме: подружжя та їх діти, батьки, брати, сестри, онуки, а також інші особи, щодо яких наявні обґрунтовані підстави вважати їх заінтересованими; для цілей цього Закону заінтересованими особами стосовно арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) чи кредиторів визнаються особи в такому ж переліку, як і заінтересовані особи стосовно боржника.

Введено також окремі обмеження у процедурі продажу майна банкрута: організатор аукціону не може бути заінтересованою особою стосовно кредитора чи боржника, замовника аукціону (ст. 44, 49 Закону); заява на участь в аукціоні повинна містити відомості про наявність або відсутність заінтересованості заявника стосовно боржника, кредиторів, замовника, організатора аукціону та про характер цієї заінтересованості у разі її наявності (ст. 60 Закону).

Кодекс України з процедур банкрутства, прийнятий 18.10.2018, переважно сприйняв наведені норми щодо заінтересованих осіб та правочинів із заінтересованістю, зберігши попередні загальні підходи законодавця щодо обмежень участі заінтересованих осіб у процедурах банкрутства. До того ж, як зазначено у ч. 5 ст. 52 КУзПБ, вимоги кредиторів, які є *заінтересованими* особами стосовно боржника, не враховуються для цілей голосування під час схвалення плану санації¹. У процедурі реструктуризації боргів фізичної особи план реструктуризації боргів та зміни до нього вважаються схваленими, якщо їх підтримали всі забезпечені кредитори та не менше 50 відсотків конкурсних кредиторів, при цьому голоси *заінтересованих* осіб не враховуються для визначення необхідної більшості голосів (ч. 5 ст. 123 КУзПБ).

¹ «Революційною є норма щодо обмеження участі зацікавлених осіб у голосуванні на зборах кредиторів при схваленні плану санації» [4, с. 40].

Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» № 3249-IX від 13.07.2023 ч. 1 ст. 48 КУзПБ було доповнено абзацом одинадцятим, яким передбачено, що у разі застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), які передбачають блокування активів, такий кредитор з моменту застосування і на період застосування санкцій має право брати участь у зборах кредиторів лише з правом дорадчого голосу. Абзацом такого ж змісту доповнено ч. 8 цієї ж статті.

Отже, сучасний стан правового регулювання відносин банкрутства *характеризується посиленням обмежень, що застосовуються до заінтересованих осіб стосовно їх участі у процедурах банкрутства.*

Законом «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації» № 3985-IX від 19.09.2024 були внесені зміни до КУзПБ, зокрема щодо осіб, які можуть вважатись заінтересованими стосовно боржника, а також арбітражного керуючого чи кредиторів.

Заінтересованими особами стосовно боржника, згідно з визначенням термінів, що містяться у чинній наразі редакції ч. 1 ст. 1 КУзПБ, є:

а) особи, які перебувають (перебували) у корпоративних відносинах з боржником:

- юридична особа, створена за участю боржника;
- юридична особа, що здійснює або протягом останніх трьох років здійснювала контроль над боржником;
- юридична або фізична особа, контроль над якою здійснює або протягом останніх трьох років здійснював боржник;
- юридична особа, з якою боржник перебуває або протягом останніх трьох років перебував під контролем третьої особи;
- власники (учасники, акціонери) боржника,

б) особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з боржником:

- керівник боржника, особи, які входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі звільнені з роботи за три роки до відкриття провадження у справі про банкрутство;

в) особи, які перебувають (перебували) у зобов'язальних відносинах з боржником:

- особи, з якими чи на користь яких боржник вчиняв правочини з відчуження майна боржника, які не відповідають критеріям розумності (економічної доцільності, наявності ділової мети) та добросовісності;

- сторона фродауторного правочину, вчиненого боржником;
- сторона правочину, який згідно із статтею 42 цього Кодексу визнано не-дійсним;
- кредитор, який протягом шести місяців до дати відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) або процедури превентивної реструктуризації прямо чи опосередковано набув право вимоги до боржника від кредитора, заінтересованого стосовно боржника;

г) особи, які перебувають у родинних стосунках із зазначеними особами та фізичною особою – боржником, а саме: подружжя та їхні діти, батьки, брати, сестри, онуки, а також інші особи, стосовно яких наявні обґрунтовані підстави вважати їх заінтересованими.

Для цілей цього Кодексу заінтересованими особами стосовно арбітражного керуючого чи кредиторів визнаються особи в такому самому значенні, як і заінтересовані особи стосовно боржника.

Отже, зміни до Кодексу значно розширюють коло осіб, які можуть бути визнані заінтересованими стосовно боржника.

До того ж у процедурі превентивної реструктуризації заінтересовані особи стосовно боржника не можуть здійснювати додаткові внески до статутного капіталу боржника (ч. 3 ст. 33¹⁷ КУзПБ), не беруть участі в голосуванні з вирішальним голосом на зборах кредиторів (ч. 3 ст. 33¹⁹ КУзПБ) та не мають права голосу щодо плану превентивної реструктуризації (ч. 3 ст. 33²⁰ КУзПБ).

Особи вважаються заінтересованими гіпотетично, оскільки ці особи в період до порушення справи про банкрутство мали реальну можливість та могли використати свої зв'язки на шкоду інтересам кредиторів. Припускається, що вони завдяки своїм зв'язкам або залежності могли спільно переховати майно боржника з метою уникнути звернення на нього стягнення, могли укласти будь-яку угоду, якою передати право власності від боржника, укласти угоду про придбання боржником від заінтересованої особи майна за завищеними цінами, позбавивши боржника грошових коштів, тощо. Таке припущення не є фактом [1, с. 83–84]. У зв'язку з такою характеристикою пов'язаності заінтересованих осіб з боржником, кредитором чи арбітражним керуючим існує ймовірність виникнення конфлікту інтересів у такого учасника справи про банкрутство, якщо він є заінтересованою особою.

Отже, можна виснувати, що метою введення в законодавство про банкрутство поняття «заінтересовані особи» з подальшим розширенням його змісту та пов'язане з ним поняття «правочини із заінтересованістю» є обмеження можливостей впливу таких осіб на прийняття рішень, зокрема, щодо: призначення арбітражного керуючого, процедурних питань під час превентивної реструктуризації, процедур санації та ліквідації, укладання значних угод.

Регламентация статусу заінтересованих осіб у справах про банкрутство в частині зазначених напрямів спрямована на захист прав кредиторів, які не є такими особами, і запобігання зловживанням боржника щодо формування заборгованості перед дружніми кредиторами та уникнення задоволення вимог перед іншими кредиторами [3, с. 40].

Суд для визначення кредиторів та інших осіб, заінтересованих стосовно боржника, має отримати від кредиторів та інших осіб величезну кількість інформації щодо самого боржника, його зав'язків, господарських операцій та посадових осіб. Це може викликати певні спори щодо наявності заінтересованості, враховуючи важливість цього питання [4].

Окремо треба наголосити, що поширення обмежень участі заінтересованих осіб на процедуру превентивної реструктуризації та посилення цих обмежень у процедурі санації може свідчити про спрямованість на *запобігання встановленню «кредиторського» контролю над боржником* через застосування засобів, що допускаються у цих процедурах та реалізуються в планах превентивної реструктуризації та санації. Про цю тенденцію свідчить, зокрема, положення абз. 13 ч. 2 ст. 47 КУзПБ, яким передбачено, що конкурсні кредитори, заінтересовані стосовно боржника, не мають права вирішального голосу на зборах (комітеті) кредиторів. У такий спосіб законодавчо обмежується вплив пов'язаних із боржником осіб на прийняття рішень цими органами у процедурах банкрутства.

Введення таких обмежень має превентивний характер.

Поняття «заінтересовані особи» за змістом близькі до термінів «пов'язані особи», «афілійовані особи», «асоційовані підприємства», які використовуються в корпоративному законодавстві та інших законодавчих актах.

У Законі «Про акціонерні товариства» афілійовані одна щодо іншої особи – юридичні особи, одна з яких здійснює контроль над іншою або які перебувають під контролем третьої особи; члени сім'ї фізичної особи, а саме чоловік (дружина), батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини); фізична особа та члени її сім'ї і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль над юридичною особою.

У Законі «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» афілійованими особами вважаються особи, які визнаються такими відповідно до Закону «Про акціонерні товариства». В аспекті визначення правочинів із заінтересованістю в ст. 45 Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» до заінтересованих осіб віднесено: 1) посадову особу товариства або її афілійовану особу; 2) учасника, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу товариства, або його афілійованими особами; 3) юридичну особу, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 і 2, є членом органу товариства; 3-1) особу,

яка здійснює функції управління таким товариством (у разі передання їй повноважень виконавчого органу товариства у випадках, передбачених законом); 4) іншу особу, визначеною статутом товариства. Аналогічний за змістом перелік наведений у ч. 2 ст. 107 Закону «Про акціонерні товариства»².

Термін «контроль» у Законі «Про акціонерні товариства» вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про захист економічної конкуренції» (ч. 2 ст. 2)³. Закон «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» відсильної норми до Закону «Про захист економічної конкуренції» не містить, але дія Закону «Про захист економічної конкуренції» поширюється на всіх суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правової форми, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

Відповідно до Закону «Про захист економічної конкуренції» «пов'язані особи», це юридичні та/або фізичні особи, які спільно або узгоджено здійснюють господарську діяльність, у тому числі спільно або узгоджено чинять *вплив* на господарську діяльність суб'єкта господарювання. Зокрема, пов'язаними фізичними особами вважаються такі, які є подружжям, батьками та дітьми, братами та (або) сестрами. Можливість однієї чи більше (декількох) пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб чинити вирішальний вплив – спосіб відносин між суб'єктами господарювання, що характеризується відсутністю в особи, стосовно якої здійснюється вплив, здатності завжди незалежно (самостійно) визначати свою господарську поведінку на ринку (ст. 1).

Визначення терміна «пов'язані особи», яке міститься в Законі «Про фінансові послуги та фінансові компанії», хоча і відображає специфіку правового регулювання у сфері надання фінансових послуг, однак також змістовно ґрунтується на можливості чинити вплив на особу.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що поняття «контроль», яке застосовується у визначенні поняття «заінтересовані особи» в КУзПБ, у господарському і корпоративному законодавстві України *сутнісно пов'язане із фактичною та/або юридичною можливістю впливати на господарську діяльність господарського товариства через прийняття різного рівня управлінських рішень органами корпоративного управління та учасниками / акціонерами як власниками корпоративних прав*. Тому поняття контролю для цілей законодавства про банкрутство за відсутності його визначення в КУзПБ повинно тлумачитися відповідно до актів господарського законодавства. Із відкриттям провадження у справі про банкрутство та введенням арбітражного управління правовий режим

² У Господарському кодексі України для позначення такого явища як пов'язаність і залежність суб'єктів господарювання було застосовано поняття «асоційовані підприємства».

³ Аналогічна норма містилася в Законі «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008.

діяльності боржника змінюється, зокрема юридично «блокуються» можливості здійснення контролю з боку заінтересованих осіб.

Стаття 1 Закону «Про захист економічної конкуренції» визначає «контроль» як можливість однієї чи декількох юридичних та/або фізичних осіб чинити *вирішальний вплив на господарську діяльність* суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема завдяки: праву володіння чи користування всіма активами чи їх значною частиною; праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта господарювання; укладенню договорів і контрактів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання; заміщенню посади керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особою, яка вже обіймає одну чи кілька із зазначених посад в інших суб'єктах господарювання; обійманню більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів суб'єкта господарювання особами, які вже обіймають одну чи кілька із зазначених посад в іншому суб'єкті господарювання.

Близьке за значенням поняття контролю використовується в актах публічного законодавства. Так, у Законі «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» поняття *вирішальний вплив* та *контроль* розглядаються як синоніми (відповідно до ст. 1 кінцевий бенефіціарний власник – будь-яка фізична особа, яка здійснює *вирішальний вплив (контроль)* на діяльність клієнта та/або фізичну особу, від імені якої проводиться фінансова операція). В Законі «Про публічні закупівлі» під здійсненням контролю розуміється можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність учасника процедури закупівлі. Такий вплив може здійснюватися безпосередньо або через інших фізичних чи юридичних осіб, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма їхніми активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу або результати голосування, а також можливість визначати умови господарської діяльності, надавати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління учасника процедури закупівлі, або володіння часткою (паєм, пакетом акцій), що становить не менше 25 відсотків статутного капіталу учасника процедури закупівлі.

І хоча наведені вище легальні визначення буквально не тотожні, вони змістовно наближені і дають можливість виокремити основний критерій заінтересо-

ваності – фактичну і юридичну можливість нав'язувати або визначати рішення суб'єкта господарювання.

У світлі зазначеної вище мети встановлених законодавством про банкрутство норм щодо заінтересованих осіб та обмежень їх участі у відповідних процедурах, на нашу думку, є підстави стверджувати, що не усі без винятку особи, які формально мають ознаки заінтересованої особи або підпадають під легальне визначення, наведене в КУзПБ, здатні чинити вплив на формально пов'язаного з ними боржника, кредитора або арбітражного керуючого.

Можна стверджувати, що *правовий статус юридичної особи, яка визнана банкрутом та щодо якої триває ліквідаційна процедура, характеризується тим, що ця особа повністю втрачає здатність впливати на пов'язаних осіб.*

Відповідно до ч. 1 ст. 59 КУзПБ, головними наслідками визнання боржника банкрутом можна вважати те, що з дня ухвали господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури:

- у виробничій діяльності банкрута – господарська діяльність банкрута завершується закінченням технологічного циклу з виготовлення продукції у разі можливості її продажу, крім укладення та виконання договорів, що мають на меті захист майна банкрута або забезпечення його збереження (підтримання) у належному стані, договорів оренди майна, яке тимчасово не використовується, на період до його продажу у процедурі ліквідації тощо;

- в управлінні банкрутом – припиняються повноваження органів управління банкрута щодо управління банкрутом та розпорядження його майном, якщо цього не було зроблено раніше, члени виконавчого органу (керівник) банкрута звільняються з роботи у зв'язку з банкрутством підприємства, а також припиняються повноваження власника (органу, уповноваженого управляти майном) майна банкрута. Відповідно до ч. 1 ст. 61 КУзПБ, ліквідатор з дня свого призначення виконує повноваження керівника (органів управління) банкрута.

Варто також наголосити, що відповідно до ч. 3 ст. 28 КУзПБ, ліквідатором не можуть бути призначені арбітражні керуючі, а призначені арбітражні керуючі підлягають відстороненню які є заінтересованими особами у цій справі. Отже, одним із правових результатів провадження у справі про банкрутство, яка перебуває на стадії ліквідаційної процедури, з огляду на наведене правове регулювання, має бути припинення юридичних зв'язків з пов'язаними / заінтересованими особами, які існували у вигляді відносин корпоративного управління. Причому *ліквідатор залишається юридично «дистанційований» від боржника та відповідних заінтересованих осіб і не може з ними ототожнюватися.*

Під час призначення арбітражного керуючого власники (учасники, акціонери), бенефіціарні власники, керівники (члени органів управління та корпоративного контролю) боржника втрачають юридичну можливість забезпечення своїх

інтересів (якими б вони не були – законними або протиправними). Натомість у процедурі банкрутства має відбутися збалансування інтересів кредиторів і боржника як суб'єкта підприємницької діяльності, а арбітражний керуючий (ліквідатор) є виразником цього балансу інтересів.

Якщо поглянути на питання з позиції економіко-правового методу до аналізу правових явищ, можна також встановити, що:

- кредитор у справі про банкрутство, який сам є банкрутом, перебуваючи на стадії ліквідації, не має економічних можливостей впливати на процедури банкрутства (через голосування, укладення правочинів із заінтересованістю, тощо) для реалізації заходів встановлення корпоративного контролю;

- корпоративне управління і контроль поступаються місцем *арбітражному управлінню*, яким у широкому значенні було запропоновано розуміти як специфічний вид управління, що являє собою діяльність суб'єкта зі спеціальним статусом (арбітражного керуючого) на тимчасовій основі в межах процедури банкрутства, з метою відновлення платоспроможності боржника із застосуванням спеціальних заходів або здійснення реалізації майна банкрута у ліквідаційній процедурі з метою погашення вимог кредиторів [5, с. 26].

Щодо виконання повноважень арбітражним керуючим, що є ліквідатором юридичної особи, яка є кредитором іншої юридичної особи, що перебуває в процедурі банкрутства, то у випадку визнання такого кредитора заінтересованою особою щодо боржника, треба звернути увагу на таке. Ліквідатор, який здійснює представництво кредитора, що також є банкрутом, за відсутності права вирішального голосу під час участі у зборах (комітеті) кредиторів, не може реалізувати власні повноваження ліквідатора, метою яких є формування ліквідаційної маси та задоволення вимог кредиторів шляхом продажу майна банкрута, що входить до ліквідаційної маси. Відповідно це негативно впливатиме на ефективне виконання повноважень ліквідатора, який здійснює представництво в зборах (комітеті) кредиторів кредитора, який є банкрутом, і яке має полягати у підтримці таких рішень, що забезпечують якомога швидше задоволення грошової вимоги кредитора.

Враховуючи викладене, можна зробити такі **висновки**. Не може вважатися заінтересованою особою стосовно боржника, який перебуває в процедурі банкрутства, юридична особа, яка має спільного бенефіціарного власника з боржником, проте яку визнано банкрутом і справа про банкрутство якої перебуває на стадії ліквідаційної процедури, повноваження органів управління та керівника якої припинено (ч. 1 ст. 59 КУзПБ) та покладено в силу закону (ч. 1 ст. 61 КУзПБ) їх виконання на незалежну особу – арбітражного керуючого (ліквідатора у справі про банкрутство). Кредитор у справі про банкрутство, який сам є банкрутом, перебуваючи на стадії ліквідації, не має економічних можливостей впливати на

процедури банкрутства (через голосування, укладення правочинів із заінтересованістю тощо) для реалізації заходів встановлення кредиторського контролю, адже корпоративне управління і контроль поступаються місцем арбітражному управлінню. Арбітражний керуючий, що є ліквідатором юридичної особи, яка є кредитором іншої юридичної особи, що перебуває в процедурі банкрутства, у випадку, якщо такого кредитора буде визнано заінтересованим щодо боржника та за відсутності права вирішального голосу, не зможе ефективно виконувати свої повноваження відповідно до КУзПБ.

Список використаних джерел

1. Пригуза П. Д., Пригуза А. П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року [доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21]. Херсон: Видавництво «ТДС», 2013. 304 с.
2. Бутирська І. А. Правовий статус учасників справи про банкрутство: монографія. Чернівці: Технодрук, 2017. С. 15.
3. Грабован Л. Правовий статус кредиторів у Кодексі України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства: збірка наукових статей / за заг. ред. С. В. Жукова*. Київ: Алерта, 2019. С. 34–45.
4. Жуков С. Революція заінтересованих кредиторів у справах про банкрутство. *Судово-юридична газета: блог*. 18.11.2024. URL <https://sud.ua/uk/news/blog/315885-revolyuetsiya-zainteresovannykh-kreditorov-v-delakh-o-bankrotstve>
5. Кабенюк Ю. В. Правове регулювання арбітражного управління в процедурі банкрутства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. НАН України; Ін-т економіко-правових досліджень. Київ, 2018. 242 с.

Olena Belianevych. On the Interestedness of a Person in Relation to the Debtor in Bankruptcy Proceedings through the Prism of Control Relationships

The article is devoted to the study of the essence of control, which is key for the legal definitions of an “interested person” and “transactions involving interestedness” in bankruptcy legislation. It establishes that the current regulation of bankruptcy relations is marked by increasing restrictions on interested persons in bankruptcy proceedings. It is argued that the concept of “control”, which is used in defining the notion of “interested persons” in the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, is intrinsically connected in Ukrainian commercial and corporate legislation with the actual and/or legal ability to influence a company’s business activities through management decisions adopted by corporate governance bodies and participants / shareholders as holders of corporate rights. Therefore, in the absence of its definition in the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, the concept of control should be interpreted in accordance with the provisions of commercial legislation, for the purposes of bankruptcy legislation. The opening of bankruptcy proceedings and the introduction of arbitration management change the legal regime of the debtor’s activities. In particular, the possibilities for interested persons to exercise control are legally “blocked”. The legal status of a legal entity declared bankrupt and undergoing liquidation proceedings is characterized by the fact that such entity completely loses the ability to influence related persons, even though it may formally retain certain characteristics of an interested person. The article concludes that one of the legal consequences of bankruptcy proceedings at the liquidation stage should be the termination of legal ties with related or interested persons that previously existed in the form of corporate governance relationships. A legal entity that shares the same beneficial owner as the debtor, but has itself been declared bankrupt and is in undergoing liquidation, whose management bodies and chief executive have been removed from office (Part 1 of

Article 59 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures), and whose powers have been transferred by law (Part 1 of Article 61 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures) to an independent arbitration manager (liquidator in bankruptcy proceedings), cannot be regarded as an interested person in relation to the debtor in bankruptcy proceedings. The liquidator remains legally “distanced” from the debtor and the respective interested persons and cannot be identified with them. If a liquidator represents a creditor that is itself bankrupt and does not have a decisive vote at creditors’ meetings or in the creditors’ committee, such liquidator will be unable to effectively exercise powers aimed at forming the liquidation estate and satisfying creditors’ claims through the sale of the bankrupt’s assets.

Keywords: bankruptcy, debtor, creditor, interestedness, control, arbitration management, corporate governance.

*Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.02.2026 р.*

**УДК [346.2; 347.19; 347.72]
DOI 10.31558/2786-5835.2026.1.1.17**

Дорошенко Ліна Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарського та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9748-6358>

Фатєєв Андрій Олександрович,
здобувач ступеня «Доктор філософії»
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4161-4976>

РОЗПУСК КОМПАНІЇ ЯК ФОРМА ПРИМУСОВОЇ ЛІКВІДАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В ЗАРУБІЖНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Стаття присвячена дослідженню застосування в законодавстві зарубіжних країн такої форми ліквідації юридичної особи корпоративного типу як розпуск компанії. Визначено, що підставами для розпуску компанії можуть бути (а) рішення учасників; (б) позов учасника до суду про розпуск, (в) неплатоспроможність юридичної особи. З’ясовано, що під час глибоких конфліктів між учасниками, тупикових ситуацій чи зловживань мажоритаріями в судовій практиці більшості іноземних країн (Німеччина, Франція, Польща, Велика Британія тощо) поширеним явищем є примусова ліквідація за принципом «just and equitable» («справедливо та обґрунтовано»), що не корелюється з національною правозастосовною практикою, де в аналогічних випадках юридична особа перманентно знаходиться в кризовому стані, з якого немає виходу («deadlock»), оскільки суд не втручається в діяльність юридичної особи, а самотійно учасники це питання вирішити не можуть. Узагальнено приблизний перелік підстав форми примусової ліквідації юридичних осіб у законодавстві зарубіжних країн, як-от розпуск компанії, а саме: якщо досягнення мети компанії є неможливим або якщо наявні інші поважні причини для розпуску компанії; наявність глибокого конфлікту між учасниками, що зробило продовження роботи компанії з таким складом учасників неможливим і такий стан не може бути виправлений шляхом виключення учасника або конфіскації його частки бізнесу; втрата довіри між учасниками компанії; порушення закону або суспільного порядку